

חברה, משטר ותרבות בעת החדשה המוקדמת

תרגיל בהדרכת ד"ר עודד רבינוביץ'

ימים א' ו-ב', 15:45-14:15 (גילמן 305)
שעת קבלה: יום ב', 13:00—12:00, גילמן 377ב'
דואר אלקטרוני: odedra@post.tau.ac.il

תיאור הקורס

התרגיל יעסוק בתהליכים המרכזיים שעיצבו את החברה והתרבות באירופה בין ימי הביניים לעת החדשה: החברה הכפרית והחברה העירונית באירופה שלאחר המגפה; המצאת הדפוס והופעת אמצעי תקשורת חדשים; תרבות הרנסנס וההומניזם; המשבר הדתי, הרפורמציה הפרוטסטנטית והרפורמציה הקתולית; עלייתה של המדינה הריכוזית וקשריה לכנסיות השונות; ראשיתה של הגלובליזציה והשלכותיה על הכלכלה האירופית; המהפכה המדעית וראשיתה ה"נאורות". לצד הדיון בחומרים, התרגיל ישים כמבוא לרכישת המיומנויות ההכרחיות למחקר היסטורי: ניתוח מקורות, דיון במתכונת סמינר והבעה של טיעונים בכתב.

מטלות והערכה

התרגיל מבוסס על שילוב בין עבודה עצמאית לדיונים ועבודה קבוצתית. משום כך, על כל המשתתפים להגיע לכיתה לאחר שקראו ביסודיות את המקורות וכשהם מוכנים לדון בהם בהעמקה. הדיון בחומרי הקריאה הינו חלק הארי של המפגשים, ולכן אין טעם להניח שניתן ללמוד מהפגישות "חומר", שאליו ניתן להוסיף את "חומרי הקריאה" לקראת הבחינה. לשון אחר, ה"חומר" למבחן מבוסס על חומרי הקריאה, כשהפגישות מיועדות לדיון בבעיות ספציפיות מתוכן ולדיון השוואתי בחומרים השונים.

הציון בקורס ייקבע על סמך:

נוכחות (חובה). משתתפים שיעדרו ללא אישור בכתב יותר משלוש פעמים לא יוכלו לקבל ציון בקורס (גם אם יישאו לבחינה בכתב). השיעורים מתחילים בשעה 14:15 בדיוק. לאחר האיחור השני, איחור בלא סיבה מוצדקת (סיבה רפואית/מילואים) ייחשב כהיעדרות.

השתתפות פעילה בכיתה, המבוססת על הקריאה לכל שיעור. השתתפות שבא לא תבוא לידי ביטוי בקיאות בחומר הקריאה לא תחושב בציון הסופי (משקל בציון הסופי: 25%). פיתוח היכולת להשתתף בדיון היא אחת ממטרות היסוד של הקורס. משתתפים המעריכים שיתקשו במטלה זו, מתבקשים להיפגש עמי בנפרד עד לשבוע השלישי של הסמסטר לכל המאוחר.

עבודת חיפוש ביקורות וניתוח דיון (2-3 עמודים) שתוגש עד לתאריך 2 בדצמבר, 2018 (תחילת שבוע ה'). עבודה זו תיבדק ללא ציון מספרי, אלא תוערך רק כ: V, V+ או V-, שיחושבו כחלק מציון ההשתתפות. פרטים מלאים יימסרו בכיתה.

עבודה מסכמת שתוגש עד לתאריך 3 בינואר, 2019. הנחיות לכתובת העבודה יימסרו עד לתאריך 3 בדצמבר, 2018 (משקל בציון הסופי: 25%).

בחינה המבוססת על כלל חומרי הקריאה של הקורס (משקל בציון הסופי: 45%). ציון "עובר" בבחינה הוא תנאי למעבר הקורס.

במפגש הראשון של השבוע השלישי (28 באוקטובר) ייערך **בוהן מפות** על הממלכות והערים החשובות באמצע המאה השש עשרה (משקל בציון הסופי: 5%). פרטים מלאים יימסרו בכיתה.

ייתכנו שינויים נוספים במערך השיעור. במידת הצורך, פרטים על כך יימסרו בכיתה ובעדכון דרך מערכת ה"מודל".

מערך שיעור

קיצורים:

[ארבל]: מקורות לתולדות העת החדשה המוקדמת, חלק ראשון: תקופת הרנסאנס והרפורמציה, ערך בני ארבל (תל אביב, תשס"ה) [קובץ המקורות הועלה ב-PDF לאתר הקורס].

רייס וגרפטון: יוג'ין פ' רייס ואנתוני גרפטון, אירופה בראשית העת החדשה, 1460—1559, מהדורה עברית מתוקנת, תרגמה עדי הירש-גינזבורג (תל אביב: הוצאת רמות, 2010) [הספר כולו זמין בגישה אלקטרונית דרך אתר הספרייה].

א. מבוא (14-15 באוקטובר)

תעודה:

מיגל דה סרוואנטס, ההידאלגו החריף דון קיחוטה דה לה מאנשה, תרגמו ביאטריס סקרויסקי-לנדאו ולואיס לנדאו (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1994), חלק ראשון, עמ' 146-149 (סוף פרק כ').

תמונות:

צילום לוויין של אירופה ביום; צילום לוויין של אירופה ואפריקה בלילה; "אירופה מגלה את אמריקה"; טיציאן, "חטיפתה של אירופה".

מפות:

"מפה מונדי" מהירפורד; מפת "העולם הישן" ב-1400; יחידות פוליטיות באירופה בסוף המאה החמש עשרה.

טבלה:

שתי טבלאות של אוכלוסיית אירופה, 1500-1800.

ב. פרט ומשפחה ב"משטר הביולוגי הישן" (21-22 באוקטובר)

תעודה:

תיאור חייו של בורקארד צינק [PDF]

ספרות משנית:

רוברט מרקס, "תרבות חומרית ומסחר בשנת 1400" [PDF]

נטלי דייוויס, "גבולות ותחושת העצמי בצרפת של המאה השש עשרה" [PDF]

דנה פירוינסקי, "דמוגרפיה וחלוקות חברתיות", "העובדים ומצבם בעיר ובכפר", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך א', עמ' 17-30, 91-100.

תמונה:

המגפה השחורה בבית (אלמוני, מאה 16).

מפה:

מעגלי המסחר ב"מערכת העולמית" של המאה ה-13; התפשטות המגפה השחורה במאה הארבע עשרה.

טבלה:

אסטרטגיות רבייה של בעלי חיים.

לקריאה נוספת:

דנה פירוינסקי, "מאפייני כלכלת התקופה והשלכות 'מהפכת המסחר' של המאה השלוש-עשרה", "אזורי מסחר וסחורות בשלהי ימי הביניים", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך א', עמ' 114—149.

ג. שינויים מסחריים וטכנולוגיים כתשתית לעת החדשה המוקדמת (28-29 באוקטובר)

תעודה:

פיקוח ממלכתי על תעשיית הדפוס, ונציה 1537 [ארבל, עמ' 10]

ספרות משנית:

רייס וגרפטון, עמ' 11—18, 43—62.

לינדל רופר, "לגנוב גבריות" [PDF]

תמונות:

הביבליה של גוטנברג; בית דפוס ברנסנס; ורונה ומנטובה מתוך "כרוניקת נירנברג" (1493).

מפות:

התפשטות הדפוס, 1450—1500; פרסום מחזורי תפילה למיסה (missals) בוונציה, מאה 15; מיקום גאוגרפי של מרכזי הדפוס העיקריים בתקופת הרנסנס.

קריאת רשות:

מירי אליאב-פלדון, מהפכת הדפוס (תל אביב: משרד הביטחון, 2000).

ד. הרנסנס האיטלקי (4-5 בנובמבר)

תעודות:

לורנצו ואלה, "על זיוף מתנת קונסטנטינוס" [ארבל, עמ' 28—36]

ג'ובאני פיקו דלה מירנדולה, פתיח ל"נאום על כבוד האדם" [ארבל, עמ' 36—37]

ספרות משנית:

ליסה ג'רדין, "איזוטה נוגרולה" [PDF]

רייס וגרפטון, עמ' 69—80, 93—97.

תמונות:

רפאל, אסכולת אתונה (1509); רפאל, מסעה של גלטה (1514); בוטיצ'לי, שבע האמנויות החופשיות (1484).

מפה:

איטליה בתקופת הרנסנס.

קריאת רשות:

תמר הרציג, "מתודולוגיה ואידאולוגיה: אתגרים בחקר ההיסטוריה של המגדר", דברי פורום צעירי מדעי הרוח והחברה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים 1 (2013): 1—21.

תמר הרציג, "הרנסנס – תקופה היסטורית או תנועה תרבותית?", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך ג', עמ' 11—17. [הכרך כולו מומלץ למתעניינים בנושא]

ה. הרפורמציה המוקדמת (11-12 בנובמבר)

תעודה:

"ציריך והפריצה למנזר באיטינגן" [PDF]

ספרות משנית:

משה סלוחובסקי, "לותר והתנועה האוונגליטית", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך ד', עמ' 11—59.

מירי אליאב-פלדון, הרפורמציה הפרוטסטנטית (תל-אביב: משרד הביטחון, 1997), עמ' 41-45. [הספרון כולו מומלץ למתעניינים בנושא]

תמונות:

קראנאך, *passional Christi und Antichristi* (1521); קראנאך, דיוקן מרטין לותר (1533); דורר, החזירה המעוותת (1496, לערך); הולביין, לותר כ"הרקולס גרמאניקוס"; מקנם, המיסה של גרגוריוס הקדוש (1490—1495); "אפיפיור-חמור ונזיר-עגל" (תחריט); הוכנברך, איקונוקלזם קלוויניסטי; רפאל, האפיפיור לאו העשירי עם הקרדינלים ג'וליו דה מדיצ'י ולואיג'י דה רוסי (1518—1519).

לקריאה נוספת:

דנה פירוניסקי, "הדת והמאמין הנוצרי – חלק ראשון", "הדת והמאמין הנוצרי – חלק שני", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך א', עמ' 165—218.

ו. הרפורמציה, הממסד הפוליטי ועיצובו של אדם חדש (18-19 בנובמבר)

תעודה:

חיים בין הכנסיות: אאוגסבורג, 1598 [PDF]

ספרות משנית:

דיוויד סייבאן, "יצירת העצמי בתקופת הקונפסיונליזציה" [PDF]

משה סלוחובסקי, "מתנועה אוונגלית לפרוטסטנטיות ממסדית, 1525-1535", "התפתחות הפרוטסטנטיות משנת 1535 עד שלום אאוגסבורג", "קלווין והרפורמציה הקלוויניסטית", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך ד', עמ' 60-82, 107-138.

תמונות:

שני דיוקנאות של ז'אן קלווין; קתדרלת סן פייר בז'נבה.

גרף:

מעשי רצח והתאבדויות בקנטון ציריך, 1500—1798.

לקריאה נוספת:

רוברט סקרייבנר, "לותר הבלתי דליק: דמותו של הרפורמטור בראשית העת החדשה בגרמניה", תרגמה מרב שמבן, זמנים 66 (1999): 10-20.

ז. קונפסיונליזציה ו"המדינה הריכוזית" (25-26 בנובמבר)

תעודה:

ההתפטרות של קרל החמישי [PDF]

ספרות משנית:

וולפגנג ריינהרד, "רפורמציה, קונטרה-רפורמציה והמדינה בעת החדשה המוקדמת" [PDF]

הלי זמורה, "צמיחת המדינה המודרנית במערב אירופה", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2015), כרך ה', 11—32.

עמוס הופמן, תרבות ההשכלה: הגות ואמנות באירופה של המאה ה-18: מבואות היסטוריים (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 1991), עמ' 59-66.

רייס וגרפטון, עמ' 149-155.

תמונות:

ברניני, האקסטזה של תרזה הקדושה (1647—1652); קאלו, מתוך "זוועות המלחמה" (1633); שאופליין, קרב פאביה, 1525; שמפנייה, דיוקן רישלייה (1637); ון דה ון, "דיג נשמות" (1614).

מפות:

החלוקה הדתית של אירופה באמצע המאה השש עשרה; נחלות בית הבסבורג בזמן התפטרותו של קרל החמישי; האימפריה הקולוניאלית של ספרד ופורטוגל, 1580.

לקריאה נוספת:

משה סלוחובסקי, "היצירה התרבותית של הרפורמה הקתולית", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך ד', עמ' 393—411.

ח. בין תרבות עלית לתרבות עממית (2-3 בדצמבר)

[הגשת עבודה על הגבינה והתולעים]

ספרות משנית:

קרלו גינצבורג, הגבינה והתולעים: עולמו של טוחן בן המאה השש-עשרה, תרגמה אורה אייל (ירושלים: כרמל, 2005), עמ' 49-170.

לקריאה נוספת:

משה סלוחובסקי, "מאגיה וכישוף", "ממאגיה לכישוף שטני", "הסברים לתופעת ציד המכשפות", "דעיכת ציד המכשפות", בתוך: על סף העת החדשה: אירופה 1350—1600 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014), כרך ה', עמ' 206-250.

ט. המהפכה המדעית: שאלה של מתודה? (10 בדצמבר)

תעודות:

פראנסיס בייקון, "אפוריזמים בדבר פירוש הטבע וממלכת האדם", בתוך: המחשבה הפיסיקאלית בהתהוותה: מן הפילוסופיה הקדם-סוקרטית עד הפיסיקה של הקוואנטים, בעריכת שמואל סמבורסקי, מהדורה שנייה (ירושלים: מוסד ביאליק, 1987), עמ' 210—211. [זמין דרך אתר הספרייה]

רנה דקארט, מאמר על המתודה: כיצד להדריך נכונה את התבונה ולבקש את האמת במדעים, תרגם יהושע קנז (תל אביב: ספרי עליית הגג, 2010), עמ' 44—50.

ספרות משנית:

ג'ון הנרי, "המהפכה המדעית" [PDF]

תמונות:

טיכו בראהה במצפה; המערכת הטיכונית; המערכת הקופרניקנית מתוך "על סיבוביהם של גרמי השמים"; המצפה של הווליוס (1673); וזאליוס, מתוך "על מבנה גוף האדם".

י. לידתה של חברת הצריכה (16-17 בדצמבר)

תעודה:

Denis Diderot, "Regrets on Parting with My Old Dressing Gown," in *Rameau's Nephew and Other Works*, translated by Ralph H. Bowen (Garden City, NY: Doubleday Anchor Books, 1956), pp. 325-333.

ספרות משנית:

Jan de Vries, "The Industrial Revolution and the Industrious Revolution," *Journal of Economic History* 54 (1994): 249-270.

תמונה:

ואטו, L'Enseigne de Gersaint (1720).

טבלאות:

בעלות על כלים וחפצי בית, מאה 18, אמסטרדם; חפצי מותרות נפוצים, פריז, מאה 18.

י"א. אירופה ושורשי הגלובליזציה (23-24 בדצמבר)

תעודה:

בתי הקפה הראשונים באנגליה [PDF]

ספרות משנית:

כריסטופר ביילי, "גלובליזציה קדומה וגלובליזציה מודרנית באירופה, אסיה ואפריקה" [PDF]

מירי אליאב-פלדון, חמש מאות שנה לגילוי אמריקה (תל אביב: משרד הביטחון, 1992), עמ' 56—62, 78—85.

רייס וגרפטון, עמ' 38—42.

תמונות:

בית קפה בלונדון, 1688; מטע סוכר באיי הודו המערבית, המאה השבע עשרה; סחר בפרוות ובטבק.

מפת:

נתיבי סחר גלובליים, 1400—1800; האימפריה הקולוניאלית ההולנדית במאה השבע עשרה; אימפריות יבשתיות באסיה, 1700; אימפריות אירופיות במאה השמונה עשרה; מפת סחר העבדים.

י"ב. הנאורות האירופית (30-31 בדצמבר)

תעודה:

גוטהולד אפרים לסינג, נתן החכם, תרגם יוסף צור (ירושלים: כרמל, 1999), עמ' 96-105.

ספרות משנית:

מיכאל הד ועמוס הופמן, תרבות ההשכלה: הגות ואמנות באירופה של המאה ה-18: מבואות היסטוריים (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 1991), עמ' 14-28.

רוברט דרנטון, "החדשות בפאריז: חברת מידע מוקדמת", בתוך: השיניים התותבות של ג'ורג' וושינגטון: מדריך לא שגרתי למאה השמונה-עשרה, תרגמה יעל לוטן (תל אביב: חרגול, 2007), עמ' 41-91.

תמונות:

שלושה ציורים של אדוארד קולייר (1695-1699).

טבלאות:

בקשות למיסה בצוואות, פריז, 1650—1750; "בונים חופשיים" באנגליה, 1721—1775.

י"ג. שינויים בחברה סטטית? הכפר במאה השמונה עשרה (6-7 בינואר)

תעודה:

רטיף דה לה ברטון, מתוך "חיי אבי" [PDF]

ספרות משנית:

Jonathan Dewald and Liana Vardi, "The Peasantries of France, 1400-1789," in Tom Scott (ed.), *The Peasantries of Europe from the Fourteenth to the Eighteenth Centuries* (London and New York: Longman, 1998), pp. 21-47.

תמונות:

הירארכיה חברתית בזמן הקציר, מתוך Crescenzi, *livre des profits ruraux* [1470]; פיטר ברויחל האב, "קיץ" [1568] ו"הקציר" [1565]; רובנס, "נוף עם קשת" [1638]; ון אלמלופן, "נוף עם קוצרים" [רבע שלישי של המאה השבע עשרה, לערך]; ללמן, טירת Daix [בערך 1780].

י"ד. סיכום וחזרה למבחן (13 בינואר)

דוגמה לבחינה ודף חזרה לסיכום יחולקו לפני פגישה זו.